

Резюме

Кравцова З.С. Содержание народного суверенитета и представительной демократии в Украине

Основополагающим признаком демократического государства является обеспечение народного суверенитета и качественная, эффективная представительная демократия. Развитие человечества, глобализационные процессы в мире являются новыми вызовами, те системные изобретения, такие как распределение власти, классические избирательные системы больше не гарантируют действительной демократии, поэтому ученые вновь и вновь возвращаются к этой тематике. Статья посвящена выяснению содержания народного суверенитета и представительной демократии в Украине в контексте реализации государственной власти в нашей стране.

Эффективная представительная демократия больше зависит от качества политической элиты, нормативно взвешенной избирательной процедуры, сбалансированности системы сдерживания и противовесов, лежащих в основе формы правления.

Содержанием представительной демократии в Украине является организация работы и функционирования представительных органов государственной власти и представительных органов местного самоуправления. К ним мы относим Верховную Раду Украины, главу государства, сельские, поселковые, городские, районные, областные, районные в городах советы, сельских, поселковых, городских голов, старост.

Ключевые слова: демократия, народовластие, народный суверенитет, формы непосредственной демократии, представительная демократия.

Summary

Kravtsova Z. The meaning of national sovereignty and representative democracy in Ukraine.

The fundamental feature of a democratic state is the guarantee of national sovereignty and high-quality, effective representative democracy. The development of mankind, the globalization processes in the world are new challenges. Those systemic inventions such as the division of power, the classical electoral systems no longer guarantee a true democracy, therefore, scientists again and again return to this theme. The article is devoted to the clarification of the content of national sovereignty and representative democracy in Ukraine in the context of the implementation of state power in Ukraine.

In science, there is the idea that representative democracy is one of the forms of expression of popular sovereignty, with which we agree. But we believe that the role of civil society is exaggerated, because representative democracy - its mechanism must be constructed so that there is no need for external control.

Effective representative democracy depends more on the quality of the political elite, the normative-balanced electoral procedure, the balance of the system of checks and balances, which underlie the form of government.

Key words: democracy, democracy, national sovereignty, forms of direct democracy, representative democracy.

УДК 342.721

А.А. ГРИНЬ

*Андрій Анатолійович Гринь, здобувач ДВНЗ
«Ужгородський національний університет»*

СИСТЕМА КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ГАРАНТІЙ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ ДІЙ ТА ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ

Процедура проведення негласних слідчих (розшукових) дій завжди конфліктує із конституційними гарантіями недоторканності приватного й сімейного життя. Проте існує суспільна необхідність у їх проведенні з метою забезпечення публічних інтересів – запобігання вчинення нових злочинів, розслідування обставин вчинення злочину, або забезпечення прав і свобод інших приватних осіб. При їх здійсненні має місце збір персональних даних про особу відповідно до визначених законом процедур з метою запобігання, припинення та розкриття злочинів. Після закінчення цих процедур завершуються постановленням обвинувального чи виправдувального вироку, закриттям кримінального провадження у зв'язку із певними нереабілітуючими обставинами. Водночас виникає питання щодо розпорядження персональними даними про особу. Подальше їх збереження в досьє особи, щодо якої йшов процес збору персональних даних, з точки зору юридичної визначеності та передбачуваності містить потенційну можливість зловживання у майбутньому з боку поліції та спецслужб. Врешті-решт може скластися ситуація можливого шантажу з боку третіх осіб у разі, якщо інформація з персональними даними потрапить у силу різних життєвих обставин у розпорядження недобросовісних осіб чи злочинних організацій.

У цій статті буде здійснено короткий огляд конституційних гарантій проти зловживань із персональними даними про особу, отриманих в разі негласних слідчих (розшукових) дій. Оскільки, виходячи із балансу публічного і приватного інтересу, прийняття рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій має специфічний характер, тому особа лише певним чином може здогадуватися про те, що проти неї ведеться таємне стеження і збір інформації про неї. Звідси існує необхідність дослідити систему контролю проти можливих зловживань при розпорядженні такого роду інформацією. Тому буде зроблено короткий аналіз парламентського, адміністративного та судового контролю за правозастосовною практикою щодо ведення

таємного стеження та збору персональних даних поліцією і спецслужбами. Також буде проаналізовано ефективність практики знищення персональних даних про осіб, щодо яких велися негласні слідчі (розшукові) дії, після закінчення всіх процедур у рамках оперативно-розшукових дій та кримінального провадження. Особливу увагу буде приділено особливостям конституційних процесуальних гарантій у світлі можливості особи вільно розвиватися як індивіду, презумпції невинуватості, не розкриття даних про особисте життя та життя своїх родичів і близьких, а також прав-привілеїв окремих категорій вільних професій.

Система контролю за проведенням негласних слідчих (розшукових) дій у світлі поваги до прав людини та ефективності контролю за їх здійсненням. Статті 30–32 Конституції України¹ визначають юридичні підстави щодо застосування негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД). Юридичні підстави застосування НСРД для проведення таємного стеження та збору певних персональних даних цілком відповідають критеріям, які притаманні принципу пропорційності – вони здійснюються на основі закону, викликані необхідністю у демократичному суспільстві (нагальною потребою) та здійснюються за допомогою доречних засобів (судове рішення), що мають легітимну мету (запобігти злочині чи з'ясувати істину під час розслідування кримінальної справи, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо).

Для визначення ефективності такого контролю буде зроблено аналіз застосування положень Закону про оперативно-розшукову діяльність, Закону про захист персональних даних та Закону про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави. Методологічною основою для визначення ступеня ефективності такого контролю слугуватимуть рішення Європейського суду з прав людини Леандер проти Швеції² та Клас та інші проти Німеччини³. Також мають значення положення ст. 62 Конституції України, згідно з якими докази, отримані незаконним шляхом, не можуть покладатися в основу судового вироку.

У цьому контексті справа Леандер проти Швеції є демонстрацією визначення юридичних підстав для здійснення збору персональних даних щодо осіб, які мають інтенсивні контакти і зв'язки зі структурами, що здійснюють підривну діяльність. Це може, у свою чергу, стати підставою для обґрунтованих підозр стосовно такої особи, що вона може виконувати певні завдання, які підриватимуть національну безпеку, що слугуватиме юридичною основою для відмови для прийняття на окремі державні посади, пов'язані із доступом до державної таємниці чи конфіденційної інформації. Аналогічні аргументи можна наводити стосовно осіб, які взаємодіють або є членами організованих злочинних угруповань. З цієї точки зору потребує свого обґрунтування презумпція неправомірності діяльності особи, яка визнає себе на кшталт «злодія в законі», на підставі чого можна застосовувати певні обмеження у здійсненні нею прав.

Водночас справа Клас та інші проти Німеччини демонструє доволі розширену модель контролю за практикою здійснення таємного стеження та процесом і наслідками збору персональних даних, який має три зрізи – парламентський (через профільний комітет), адміністративний (через діяльність Комітету G10) та судовий контроль. При цьому судовий контроль повинен комбінуватися із адміністративним контролем у силу самої природи таємного стеження, надання дозволів на проведення таємного стеження відповідно до вимог правової визначеності та поваги до приватного життя й визначення предмета юрисдикції судів. Інакше цей контроль зводиться нанівець, оскільки жертва таємного стеження не зможе представити перед судом переконливих аргументів, що проти неї дійсно ведуться негласні слідчі (розшукові) дії і тим самим вона не використає всіх ефективних засобів правового захисту. У контексті вітчизняних реалій все більшого значення набуватимуть контрольні функції прокуратури при здійсненні НСРД.

Зокрема, відповідно до рішення Конституційного Суду України № 12-рп/2011⁴ положення ст. 62 Конституції України спрямовані на забезпечення прав і свобод людини і громадянина, а саме: обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, тобто обвинувачення у вчиненні злочину не може ґрунтуватися на фактичних даних, одержаних у результаті оперативно-розшукової діяльності уповноваженою на те особою без дотримання конституційних положень або з порушенням порядку, встановленого законом, а також одержаних шляхом вчинення цілеспрямованих дій щодо їх збирання і фіксації із застосуванням заходів, передбачених Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність»⁵, особою, не уповноваженою на здійснення такої діяльності.

У вказаному рішенні Конституційного Суду України визнаватися допустимими і використовуватися як докази в кримінальній справі можуть тільки фактичні дані, одержані відповідно до вимог кримінально-процесуального законодавства. Перевірка доказів на їх допустимість є найважливішою гарантією забезпечення прав і свобод людини і громадянина у кримінальному процесі та ухвалення законного й справедливого рішення у справі.

Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) при вирішенні питання справедливості судового розгляду в цілому враховує і спосіб отримання доказів. Не виключаючи можливості використання особливих слідчих методів – агентурних методів, що само по собі не порушує права на справедливий судовий розгляд, ЄСПЛ висловив позицію, що у зв'язку з ризиком підбурювання з боку поліції при використанні таких методів їх використання має бути обмежено чіткими рамками (Раманаускас проти Литви).

Система контролю над здійсненням НСРД в Україні виглядає наступним чином:

1) *парламентський контроль*, який здійснюється профільними комітетами з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності та з питань національної безпеки і оборони, а також офісом Уповноваженого з прав людини. Аналіз повноважень, організації діяльності та процедури свідчать, що діяльність згаданих парламентських комітетів врегульована неналежним чином щодо практики застосування методик

таємного стеження і збору, зберігання та нерозповсюдження персональних даних, як і сама процедура здійснення контролю за НСРД. Порівняно зі шведською чи німецькою моделями, де діє розгалужена система процедур, на цьому інституційному рівні законодавець обмежується лише загальними положеннями про парламентські слухання (глава 39 Регламенту Верховної Ради України), а також визначає розподіл повноважень між Верховною Радою, парламентськими комітетами, спеціальними комісіями, народними депутатами (розділ II Закону про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави⁶). Із доступних ресурсів цих інститутів видно, що не здійснюється якогось механізму звітування поліцією та спецслужбами щодо практики застосування НСРД та її узагальнення.

Ці недоліки частково компенсуються повноваженнями та порядком діяльності омбудсмена. Зокрема, Закон про захист персональних даних⁷ передбачає можливість видання Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини або визначених ним осіб із його секретаріату припису про видалення чи знищення персональних даних, якщо вони містяться у картотеці певної особи (п. 3 ч. 2 ст. 15 Закону). Також цей Закон у ч. 4 цієї ж статті передбачає, що персональні дані, зібрані під час виконання завдань оперативно-розшукової чи контррозвідувальної діяльності, боротьби з тероризмом, видаляються або знищуються відповідно до вимог закону. Таким є Закон про оперативно-розшукову діяльність, який частково регулює питання, пов'язані із видаленням чи знищенням персональних даних у разі закриття оперативно-розшукової справи чи закриття кримінального провадження (ст. ст. 9 і 9¹ цього Закону). Зазначені закони не передбачають жодних процедур та дій, спрямованих на видалення чи знищення персональних даних. Для цього захисник у процесі згідно з п. 4 ч. 2. ст. 15 Закону про захист персональних даних має заявляти відповідне клопотання перед судом, щоб відповідний поліцейський орган чи спецслужба вжила заходів щодо видалення чи знищення відповідних персональних даних із особистого досьє (картотеки) особи;

2) *адміністративний контроль* переважно згідно із метою закону має превентивний характер і спрямований на забезпечення законності у застосуванні НСРД. Зокрема, ст. 9 Закону про оперативно-розшукову діяльність передбачає контрольні функції прокуратури, які полягають в узгодженні рішення щодо внесення клопотання до слідчого судді про надання дозволу на здійснення НСРД або безпосередньо надає дозвіл на здійснення НСРД, якщо це відповідно до вимог Кримінального процесуального кодексу не потребує дозволу з боку слідчого судді.

Наприклад, Вінницький міський суд у справі № 127/23772/16-к⁸ констатував, що згідно з ч. 2 ст. 246 КПК НСРД, передбачені, зокрема, ст. 271 КПК, проводяться виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів. З наданих матеріалів кримінального провадження суд зробив висновок, що воно було розпочате у зв'язку з готуванням злочину, передбаченого ч. 3 ст. 368 КК (отримання неправомірної вигоди у великому розмірі або вчинене службовою особою, яка займає відповідальне становище, або за попередньою змовою групою осіб, або повторно, або поєднане з вимаганням неправомірної вигоди), тобто тяжкого злочину, а тому проведення даної НСРД не суперечить вимогам закону. Разом із тим, зі змісту ч. 3 ст. 368 КК випливає, що рішення про проведення НСРД приймає слідчий, прокурор, а у випадках, передбачених КПК, – слідчий суддя за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором. При цьому ч. 4 ст. 246 КПК визначено, що виключно прокурор має право прийняти рішення про проведення такої негласної слідчої (розшукової) дії, як контроль за вчиненням злочину.

Однак такий контроль є малоефективним, про що свідчить значна статистика застосування НСРД у діяльності поліції та спецслужб України порівняно з країнами Європи. Наприклад, за 2016 р. лише за клопотаннями Національної поліції слідчими суддями було надано 49 020 дозволів на проведення НСРД (із загальної кількості 52 872) стосовно 21 177 громадян⁹. Дещо більшою є статистика за 2017 р., коли таких дозволів слідчі судді надали у понад 50 тисяч випадків. Слід підкреслити, що це дані без урахування клопотань з боку спецслужб, а також того, що низка НСРД здійснюється не за дозволом слідчого судді, а прокурора. Особливо цікавою є картина щодо використання даних стільникового зв'язку, оператори якого мають протягом трьох років зберігати дані про абонентів, отримані у результаті користування мережею¹⁰. За будь-яких обставин наведені приклади громадського контролю щодо практики застосування НСРД містять низку інституційно-процедурних вад, що зумовлено відсутністю системного і періодичного звітування перед парламентськими та контрольними інститутами щодо загальної практики застосування НСРД. Їх запровадження дало би змогу систематизувати випадки зловживань та розробити заходи щодо їх попередження, припинення й усунення;

3) *судовий контроль*. В умовах такої юридичної невизначеності та майже повної відсутності інституційних і процедурних гарантій щодо загальної практики застосування НСРД з боку поліції та спецслужб на перший план виступає саме судовий контроль. У контексті нашої проблематики основними формами судового контролю є: 1) розпорядження суду про видалення чи знищення персональних даних у персональному досьє (картотеці); 2) здійснення певних процесуальних дій щодо припинення подальшого збору персональних даних і таємного стеження. Важливим тут також є висунення стороною захисту відповідних клопотань перед судом, оскільки відсутність таких клопотань буде формальною підставою для збереження відповідних персональних даних, оскільки аналізовані положення ні КПК, ні закони про оперативно-розшукову діяльність та захист персональних даних не містять позитивний обов'язок поліції та спецслужб після закриття оперативно-розшукової справи та кримінального провадження автоматично знищувати відповідні персональні дані, отримані в ході НСРД. Для цього необхідно внести зміни до законодавства України.

Негласні слідчі (розшукові) дії у світлі конституційних процесуальних прав. У контексті відповідності застосування НСРД конституційному принципу пропорційності слід коротко охарактеризувати окремі

конституційні процесуальні права, зокрема, елементи правової визначеності в частині обов'язку держави доводити до відома зміст правових актів, які стосуються прав і свобод людини (ст. 57), обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, отриманих незаконним шляхом (ст. 62), гарантія проти свідчення про себе, членів сім'ї чи близьких родичів та права на захист (ст. 63), адвокатський привілей як невід'ємна складова адвокатської незалежності (ст. 132²).

У цьому відношенні важливою здається типологія процедур щодо конституційних прав, яку розробив німецький конституціоналіст К. Штерн. До них він відносить п'ять положень: конституційні права залежать від наявності певної організації або дотримання певної процедури; вони впливають на процесуальне право; організація і процес служать інструментами безпосереднього здійснення основних прав; організаційне і процесуальне регулювання є засобом, що усуває суперечності в нормах конституційного права; з положень про основні права випливають особливі вимоги до процесуального оформлення справ та участі громадян у процесі¹¹.

Якщо розглядати аналізовану проблематику через відомий підхід Р. Дворкіна¹², який виділяє дуальну природу прав людини як правил та принципів, то серед процесуальних гарантій на перший план виходить так званий адвокатський привілей. Мається на увазі гарантія незалежності адвоката в аспекті, який стосується недоторканності даних, що стосуються клієнтів та клієнтів загалом адвоката. Тут мають значення два аспекти адвокатського привілею: 1) адвокат не може надавати відомості органам дізнання і досудового слідства, які пов'язані з інформацією та послугами, що надаються клієнтові, оскільки такі вимоги посягають на сутнісний зміст адвокатської діяльності; 2) неприпустимість доказів, отриманих у разі таємного стеження за адвокатами, якщо належним чином не прийнято рішення про здійснення таких дій, оскільки мають бути чіткі підстави та фактичні дані для надання дозволу про здійснення таємного стеження за самим адвокатом.

Зокрема, міжнародне *soft law* у п. 2.3.1 Загального кодексу правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства визначає, що особливість професії адвоката полягає в тому, що він одержує від клієнта відомості, які той не буде повідомляти іншій особі, а також іншу інформацію, яку йому належить зберігати в таємниці. Довіра до адвоката може виникнути лише за умови обов'язкового додержання ним принципу конфіденційності. Таким чином, конфіденційність є першорядним і фундаментальним правом та обов'язком адвоката, що має поважатися з боку держави¹³. Закон, який регулює адвокатську діяльність в Україні¹⁴, попри гарантію адвокатського привілею визначає, що такий може бути обмежений, виходячи із обов'язку надання інформації, що впливає із вимог закону щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, інформації про фінансову операцію, навіть якщо такими діями завдано шкоди юридичним або фізичним особам, та за інші дії, якщо він діяв у межах запобігання щодо фінансування розповсюдження зброї масового знищення (ч. 7 ст. 23 Закону).

Це дає змогу розкрити природу неприпустимості використання та недопустимості доказів отриманих незаконним шляхом, тобто на порушення вимог належної правової процедури при здійсненні НСРД. Так само це стосується оперуванням у ході судового процесу даними про особу, отриманих у ході НСРД, з якою сторона захисту не ознайомлюється своєчасно і в таких спосіб сторона звинувачення має необґрунтовані переваги у процесі. Так, не відкриття матеріалів сторонами в порядку цієї статті є окремою підставою для визнання таких матеріалів недопустимими як докази. При цьому, відкриттю, окрім протоколів, у яких зафіксовано хід та результати проведення певних дій, в обов'язковому порядку підлягають і матеріали, які є правовою підставою проведення таких дій (ухвали, постанови, клопотання), що забезпечить можливість перевірки стороною захисту та судом допустимості результатів таких дій, як доказів. Верховний Суд України наголосив, що надання стороною обвинувачення у суді матеріалів, до яких не було надано доступ стороні захисту, і долучення їх як доказів на стадіях судового розгляду порушує право обвинуваченого на захист, оскільки змушує його захищатися від так званих нових доказів без надання достатніх можливостей і часу для їх спростування.

На основі цього Суд дійшов висновку, що факт ознайомлення з матеріалами справи після закінчення розслідування не є достатнім для відстоювання стороною захисту своєї позиції у кримінальному процесуальному змаганні. За таких умов, коли стороні обвинувачення відомі всі докази, а сторона захисту не володіє інформацією про них до завершення розслідування, порушується баланс інтересів у кримінальному процесі¹⁵.

Інший блок питань, пов'язаний із вимогами належної правової процедури, згідно з якими в основі судового розгляду та вироку суду мають покладатися докази, які одержані законним шляхом та вивчені безпосередньо у ході судового розгляду. Виходячи з цих стандартів, зокрема, відпадатиме необхідність написання прокурорами в ході процесу багатотомних обвинувальних висновків, оскільки ці фоліанти втрачають свій сенс у силу вимоги безпосередності дослідження доказів у самому судовому засіданні. Частково ці твердження вже справджуються в ході судової практики.

Так, Вінницький міський суд зазначив, що згідно з ч. 2 ст. 246 КПК України негласні слідчі (розшукові) дії, передбачені, зокрема, ст. 271 КПК України, проводяться виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів. З наданих суду матеріалів кримінального провадження вбачається, що воно було розпочате у зв'язку з готуванням злочину, передбаченого ч. 3 ст. 368 КК України, тобто тяжкого злочину, а тому проведення даної негласної слідчої (розшукової) дії не суперечить вимогам чинного кримінально-процесуального законодавства. Разом із тим зі змісту ч. 3 ст. 246 КПК України випливає, що рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій приймає слідчий, прокурор, а у випадках, передбачених

цим Кодексом, – слідчий суддя за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором. При цьому ч. 4 ст. 246 КПК України визначено, що виключно прокурор має право прийняти рішення про проведення такої негласної слідчої (розшукової) дії, як контроль за вчиненням злочину.

Для оцінки допустимості доказів злочинної діяльності фігуранта справи, отриманих в ході здійснення негласних слідчих (розшукових) дій, суд враховує, що ЄСПЛ у рішенні у справі «Мирилашвілі проти Росії» висловив абсолютно чітку позицію, відповідно до якої у змагальному процесі повинні розглядатися не лише докази, які безпосередньо стосуються фактів справи, а й інші докази, що можуть стосуватися допустимості, достовірності та повноти останніх. Рішення про відмову у розкритті матеріалів, пов'язаних з операцією щодо прослуховування телефонних розмов, результатами якого було обґрунтовано обвинувальний вирок національного суду, не супроводжувалось адекватними процесуальними гарантіями і, крім цього, не було достатньо обґрунтованим (Вирок Вінницького міського суду від 13.01.2017 у справі № 127/23772/16-к).

Отже, можемо зробити такі висновки. Цей аналіз свідчить, що Україна відстає у сфері захисту персональних даних у разі закінчення негласних слідчих (розшукових дій) від законодавчих гарантій та судової й адміністративної практики країн Західної Європи та практики (case-law) Європейського суду з прав людини чи не на півстоліття. Зокрема, шведське і німецьке право містять доволі детально законодавчо врегульовані процедури щодо збору персональних даних та допустимості термінів збереження їх у персональних досьє приватних осіб. Натомість, навіть після ухвалення нового КПК, у законодавчих актах України стосовно цього містяться численні посилання на «законодавство», що є фактичним відсиланням на підзаконні правові акти, що, у свою чергу, суперечить правовій визначеності та повазі до прав людини. Поліція у силу доброї волі звітує періодично громадськості щодо застосування негласних слідчих (розшукових) дій. Але немає жодних процедур щодо періодичного (щоквартального, щопіврічного чи щорічного) звітування про практику застосування поліцією і спецслужбами негласних слідчих (розшукових) дій та жоден закон не зобов'язує їх до цього. Загальні правила парламентських контрольних процедур не вносять ясності до цього питання. Наразі умовно ефективними слід вважати лише судові контрольні процедури. Однак у світлі того, що слідчі судді задовольняють переважну більшість клопотань про здійснення негласних слідчих (розшукових) дій, на перший план виходить високий рівень якості послуг захисника, який у разі закінчення провадження у кримінальній справі має клопотати перед судом про вилучення персональних даних із досьє (картотеки) особи, щодо якої велося таємне стеження поліцією чи спецслужбами.

¹ Конституція України від 28 червня 1996 р. у ред. від 2 червня 2016 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

² Leander v. Sweden, App. No. [1987] 9 EHRR 433, 9248/81, [1987] ECHR 4, Judgment 26 March 1987.

³ Klass and Others v. Germany, Series A, No. 28 (1979-80) 2 EHRR 214, Judgment 6 September 1978.

⁴ Рішення Конституційного Суду України № 2-рп/2011 від 20 жовтня 2011 р.

⁵ Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 р. № 2135-ХІІ : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>

⁶ Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави: Закон України від 19 червня 2003 р. № 975-IV : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/975-15>

⁷ Про захист персональних даних: Закон України Закон України від 1 червня 2010 р. № 2297-VI : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2297-17>

⁸ Вирок Вінницького міського суду від 13 січня 2017 р. у справі № 127/23772/16: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://protokol.com.ua/ua/sud_dokaz_otrimaniy_vnaslidok_provedennya_nsr_d_za_vidсутnosti_uhvali_slidchogo_suddi_chi_postanovi_prokurora_u_vipadku_provedennya_takoi_nsr_d_yak_kontrol_za_vchinennyam_zlochynu_e_nedopustimim_\(vinnitskiy_miskiy_sud_vid_13_01_2017_u_spravi_127_23772_16_k/\)](http://protokol.com.ua/ua/sud_dokaz_otrimaniy_vnaslidok_provedennya_nsr_d_za_vidсутnosti_uhvali_slidchogo_suddi_chi_postanovi_prokurora_u_vipadku_provedennya_takoi_nsr_d_yak_kontrol_za_vchinennyam_zlochynu_e_nedopustimim_(vinnitskiy_miskiy_sud_vid_13_01_2017_u_spravi_127_23772_16_k/))

⁹ У 2016 році поліції дозволили стежити за 21 тис. українців : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.pravda.com.ua/news/2017/05/18/7144271/>

¹⁰ Вони стежать за тобою. І ти цього хочеш: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://texty.org.ua/d/cell_towers/

¹¹ Государственное право Германии: в 2-х т. / сокр. перевод нем. 7-томного изд. – М.: ИГП РАН, 1994. – Т. 2. – 320 с. – С. 184.

¹² Дворкин Р. О правах всерьез / Р.О. Дворкин ; пер. с англ. – М.: РОССПЭН, 2004. – 380 с. – С. 42.

¹³ Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства від 1 жовтня 1988 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_343

¹⁴ Про адвокатура та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 р. № 5076-VI : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>

¹⁵ Постанова Верховного Суду України від 16 березня 2017 р. у справі № 5-364к16 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://protokol.com.ua/ua/vsu_nevidkrittya_materialiv_nsr_d_u_tomu_chisli_i_uhval_sudupro_nadannya_dozvolu_na_ih_provedennya_storoni_zahistu_v_poryadku_st_290_kpk_e_pidstavoyu_dlya_viznannya_takih_dokaziv_nedopustimimi_\(vsu_vid_16_03_2017_5_364ks16/\)](http://protokol.com.ua/ua/vsu_nevidkrittya_materialiv_nsr_d_u_tomu_chisli_i_uhval_sudupro_nadannya_dozvolu_na_ih_provedennya_storoni_zahistu_v_poryadku_st_290_kpk_e_pidstavoyu_dlya_viznannya_takih_dokaziv_nedopustimimi_(vsu_vid_16_03_2017_5_364ks16/))

Резюме

Гринь А.А. Система конституційних процесуальних гарантій при здійсненні негласних слідчих дій та захист персональних даних.

У статті висвітлено дію загальних конституційних гарантій у забезпеченні правомірності негласних слідчих дій у контексті захисту персональних даних. Зокрема, проаналізовано особливості таких процесуальних гарантій у світлі можливості

особи вільно розвиватися як індивіду, презумпції невинуватості, не розкриття даних про особисте життя та життя своїх родичів і близьких, а також прав-привілеїв окремих категорій вільних професій. Наводиться аргументація щодо складових елементів належної правової процедури при здійсненні негласних слідчих дій з точки зору поваги до прав людини, додержання гарантій змагальності процесу, стандартів незалежного та безстороннього суду.

Ключові слова: захист персональних даних, належна правова процедура, негласні слідчі дії, персональні дані, повага до прав людини.

Резюме

Гринь А.А. Система конституционных процессуальных гарантий при проведении негласных следственных действий и защита персональных данных.

В статье проанализирована система конституционных гарантий в обеспечении правомерности негласных следственных действий в контексте защиты персональных данных. Освещены особенности таких процессуальных гарантий в аспекте возможности свободного развития личности, презумпции невиновности, не раскрытия данных о личной жизни и жизни своих родственников и близких, а также прав-привилегий отдельных категорий профессий.

Ключевые слова: защита персональных данных, правовая процедура, негласные следственные действия, персональные данные, соблюдение прав человека.

Summary

Hryn A. System of constitutional proceeding guarantees protection of personal data in criminal proceedings.

The effect of general constitutional guarantees in securing the legality of undercover investigative actions in the context of personal data protection is highlighted. In particular, the peculiarities of such procedural safeguards in the light of the person's ability to develop freely as an individual, the presumption of innocence, the disclosure of information about the private life and life of their families and relatives, as well as the rights-privileges of certain categories of free occupations, are analyzed. The argumentation about the constituent elements of the due process of law in the course of carrying out undercover investigative actions from the point of view of respect for human rights, observance of the guarantees of adversarial process, standards of an independent and impartial court is provided.

Key words: due process of law, personal data, protection of personal data, undercover investigative actions, respect for human rights.

УДК 342.7 (479.24)

К.А. РАГИМОВ

Рагимов Кенан Ахмедаг оглы, аспирант Института государства и права им. В.М. Корецкого НАН Украины

ОБЩИЕ ОСНОВЫ СТАНОВЛЕНИЯ КОНСТИТУЦИОННОГО ПРАВА ЧЕЛОВЕКА НА ЖИЗНЬ В УКРАИНЕ И АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ

После обретения независимости Украина и Азербайджанская Республика успешно развиваются как суверенные, демократические и правовые государства.

Их неизменный и поступательный курс на беспрекословный приоритет прав человека в деятельности государства, являясь стратегическим направлением внутренней политики, объективно обуславливает динамичное формирование качественно нового национального законодательства, соответствующего передовым и общепризнанным международным стандартам.

В этом аспекте не является исключением и абсолютно новая для двух стран практика непосредственного нормативного закрепления права человека на жизнь в национальных актах наивысшей юридической силы – конституциях.

Вопросы, связанные с этим фундаментальным основоположным правом, традиционно вызывают животрепещущий интерес среди представителей разных отраслей науки, в первую очередь правовой.

Разные аспекты правового регулирования права человека на жизнь нашли свое отображение в работах таких исследователей, как А. Абилов, Н. Алиев, Я. Кузьменко, К. Макили-Алиев, Б. Страшун, Р. Султанов, А. Хорев и др.

Вместе с тем вопросу общих для Украины и Азербайджана основ становления конституционного права человека на жизнь в этих странах, на наш взгляд, не было уделено должного внимания.

Целью этой статьи является устранение указанного пробела и определение таких основ.

Право человека на жизнь не было непосредственно закреплено ни в разных редакциях Конституции СССР (1924, 1936, 1977 гг.), в состав которого входили Украина и Азербайджан, ни в конституциях союзных республик, включая Украинскую (1919, 1929, 1937, 1978 гг.) и Азербайджанскую (1921, 1925, 1937, 1978 гг.) Советские Социалистические Республики.